

Gespreksnotitie Rathenau Instituut | Rondetafelgesprek Horizontale Privacy 12 oktober 2017

Er is veel discussie over verticale privacy, hoe overheid en industrie omgaan met rechten van burgers en consumenten. Horizontale privacy gaat over hoe burgers onderling omgaan met die rechten, denk aan het online zetten van foto's en filmmateriaal. De technologische ontwikkelingen scheppen nieuwe mogelijkheden, maar ook dilemma's. In deze gespreksnotitie geven we een beeld van de technologische stand van zaken en schetsen bedreigingen, maar we geven ook aan waar oplossingen gezocht en gevonden kunnen worden.

Centrale vraag voor het rondetafelgesprek is hoe horizontale privacy in de toekomst gewaarborgd kan worden, en in het verlengde daarvan fundamentele publieke waarden als autonomie, veiligheid en menselijke waardigheid. Op basis van eerder onderzoek van het Rathenau Instituut geeft deze gespreksnotitie een samenvatting van de belangrijkste inzichten voor de Vaste commissie voor Veiligheid en Justitie. We schetsen hierin:

- technologische ontwikkelingen die horizontale privacy beïnvloeden;
- belangen van burgers die hierdoor in het gedrang kunnen komen;
- mogelijke oplossingsrichtingen om risico's te verkleinen.

Welke technologische ontwikkelingen spelen een rol bij horizontale privacy?

We worden steeds meer geobserveerd en bewaakt. Informatietechnologie dringt door in alle aspecten van het leven, steeds meer spullen bevatten chips en sensoren die verbonden zijn met internet (*Internet of Things*). Informatie wordt zo razendsnel vergaard en verspreid door steeds meer partijen:

- We zijn ons hiervan vaak niet bewust; nanotechnologie is klein en onopvallend.
- Online en offlinewereld versmelten met elkaar. Internet of Things vergroot *hackrisico*.
- Persoonlijke data zijn het nieuwe goud; verhandelbaar zonder eigendomsrechten.

Andere belangrijke ontwikkelingen naast het Internet of Things:

- Augmented Reality (AR) vermengt de fysieke wereld met digitale informatie, er wordt informatie over de werkelijkheid heen gelegd. *Google Glass* riep discussie op over ongevraagd gefilmd en gefotografeerd worden door medeburgers.
- Gezichtsherkenning: op basis van een foto worden mensen gelinkt aan bijvoorbeeld onlineprofielen; anoniem over straat lopen lijkt daarmee in gevaar te komen.
- Emotieherkenning: naast gezichtsuitdrukkingen kunnen ook andere vormen van gedrag worden geanalyseerd. Zijn onze gedachten en gevoelens nog wel privé?
- Civiele drones: groot gebruiksgemak en lage prijzen vergroten de potentiële gebruikersgroep enorm en maken drones mogelijk disruptief. Het roept nieuwe maatschappelijke vragen op, zoals over burgers die elkaar gaan bespieden met drones.

Welke publieke waarden komen in het gedrang?

Privacy gaat in onze visie verder dan bescherming van en controle over persoonlijke data. (Zoals in de Algemene Verordening Gegevensbescherming, waar het alleen daar over gaat). Het is belangrijk om privacy te begrijpen als een voorwaarde voor het veiligstellen van andere waarden. Het gaat ook om onze autonomie, veiligheid en de menselijke waardigheid.

Rathenau Instituut

Wat is het effect van continue wederzijdse surveillance?

Autonomie: mensen gaan zich anders gedragen als ze continue waargenomen worden door anderen en als dat opgeslagen kan worden (*'social chilling'*). Conformistisch gedrag ligt op de loer. Het kan op den duur leiden tot zelfcensuur, en het kan de vrijheid van meningsuiting negatief beïnvloeden.

Veiligheid: de veiligheidszorgen verbonden aan horizontale privacy zijn divers. Uit wraak of om af te persen kan bedreigd worden seksueel expliciet materiaal te verspreiden. We zijn inmiddels bekend met identiteitsfraude en *ransomware*-aanvallen waarbij computers worden gegijzeld. Pacemakers met een wififunctie of slecht beveiligde consumentenelektronica (Internet of Things), de lijst met cybersecurityrisico's wordt steeds langer.

Wat zijn mogelijke oplossingsrichtingen om risico's te verkleinen?

Juridische oplossingsrichtingen:

- Strafrecht. Het strafrecht kan ingezet worden om normen te stellen op het gebied van horizontale privacy. De vraag hier is steeds of de huidige regelgeving, bijvoorbeeld ten aanzien van smaad, voldoet, of uitgebreid moet worden. Dan kan bijvoorbeeld door een aparte delictsomschrijving te maken of door niet alleen het plaatsen maar ook het delen van smadelijke berichten aan te pakken.
- Zorgplicht voor bedrijven. Bedrijven dienen bij het ontwerp van diensten en producten al te bedenken hoe publieke waarden geborgd kunnen worden. Hier kunnen ze onderling en in gesprek met de overheid afspraken over maken, bijvoorbeeld in een 'digitaliseringsakkoord'.
- Nieuwe rechten. We pleiten in het rapport 'Human Rights in the Robot Age' (2017), geschreven op verzoek van de Raad van Europa, voor twee nieuwe mensenrechten: het recht om niet gemeten, geanalyseerd of beïnvloed te worden en het recht op betekenisvol menselijk contact (in het licht van de toenemende robotisering, met name in de zorg). Beide rechten zijn opgenomen in een recentelijk goedgekeurde resolutie van de Raad. Een ander voorbeeld is het digitaal huisrecht: De scheiding tussen huis en buitenwereld vervaagt waarbij de muren en gordijnen het huis niet langer beschermen tegen pottenkijkers.

'Technologisch burgerschap' als oplossingsrichting:

Oplossingen kunnen ook gezocht worden in het bevorderen van technologisch burgerschap: de verzameling van plichten en rechten die het mogelijk maakt dat burgers kunnen profiteren van de zegeningen van technologie en hen beschermt tegen de risico's daarvan. Het technologisch burgerschap staat of valt bij een overheid die de rechten waarborgt die burgers empoweren en beschermen – het ideaal van burgerschap komt alleen tot zijn recht binnen een robuuste context van politieke en maatschappelijke instituties.

Technologische oplossingsrichtingen:

De technologie zelf kan ook helpen privacyrisico's te verkleinen. Er bestaan allerlei commerciële producten en diensten die privacy beter beschermen. Denk bijvoorbeeld aan snapchat, dat opgenomen beelden automatisch weer weggooit, of aan telefoons die een piepje af laten gaan om andere personen te waarschuwen als er een foto wordt genomen.

Relevante publicaties van het Rathenau Instituut

[Een nooit gelopen race: Over cyberdreigingen en versterking van weerbaarheid \(2017\)](#)

[Human rights in the robot age \(2017\)](#)

[Opwaarderen: Borgen van publieke waarden in de digitale samenleving \(2017\)](#)

[Beyond Control: Exploratory study on the discourse in Silicon Valley about consumer privacy in the Internet of Things \(2016\)](#)

[Met beleid vormgeven aan socio-technische innovatie \(2016\)](#)

[Dicht op de huid: Gezichts- en emotieherkenning in Nederland \(2015\)](#)